

ОЦІНКА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна психологічна наука і практика оперують значним діагностичним інструментарієм для оцінки якості викладацької діяльності (І. Дежина, С. Дружилов, І. Ісаєв, Є. Крігер, А. Маркова, Т. Траверсе, В. Шадриков, Ю. Швалб та ін.). Професійна діяльність викладача закладу вищої освіти може аналізуватись з врахуванням всіх видів робіт, психологічних особливостей та умов їх виконання, а також індивідуальної специфіки та особистісних якостей викладача.

Зважаючи на багатоплановість професійної діяльності викладача, здійснення її комплексного аналізу та оцінки можливе завдяки інтегративному підходу: врахування видів діяльності (педагогічна, наукова, організаційна тощо) та їх взаємовпливів у процесі формування професійної успішності; форм і способів взаємодій (особистісних, професійних, соціальних), що впливають на формування професійної успішності; психологічних умов для професійної самореалізації особистості викладача, розвитку його професійного, особистісного, комунікативного потенціалу; індивідуальних, соціальних, організаційних ресурсів, що забезпечують розвиток професійної успішності; соціально-психологічних моделей професійної успішності викладача тощо.

З огляду на складність науково-педагогічної діяльності доцільно виокремити критерії, що дозволяють виявити сутнісний характер оцінюваних явищ: об'єктивний і суб'єктивний критерії (і відповідно оцінка). Об'єктивна оцінка розглядається як зовнішня (соціальна), а суб'єктивна – як внутрішня (індивідуальна, особистісна). Так, Є. Климов визначає успішність як ознаку професійної діяльності, що включає зовнішню оцінку результату, досягнутого в ході професійної діяльності, та оцінку задоволеності фахівця своєю професійною діяльністю [1].

Зовнішня оцінка викладацької діяльності ґрунтується на продуктивності, стабільності, взаєморозумінні з колегами, ініціативності, ефективності та результативності. Внутрішня ж оцінка визначається особистісним розумінням кінцевого результату праці та вимірюється рівнем задоволеності працею, хоч іноді й матеріальною винагородою (елемент зовнішньої оцінки).

Розглядаючи успішність як провідний критерій оцінки професійної діяльності, М. Амінов виділяє індивідуальну та соціальну успішність [2]. Індивідуальна (ресурсна) успішність визначається особистісними досягненнями, соціальна успішність – досягненнями однієї людини відносно досягнень інших людей (конкурентоспроможність). При цьому психологічні ресурси (мотивація, воля, емоції тощо) використовуються як засоби підвищення конкурентоздатності, досягнення індивідуальної та соціальної успішності.

Зовнішня оцінка (здійснюється суспільством, державою, професійною спільнотою, колегами, студентами) професійної успішності спрямована на виявлення позитивних результатів діяльності; якісних показників діяльності (згідно з професійними вимогами); ефективності професійних взаємодій; ознак професійного розвитку (науковий ступінь, вчене звання, посада); суспільного значення досягнутих педагогічних та наукових результатів викладача тощо [3].

На оцінку професійної успішності істотно впливають психологічні характеристики особистості викладача. Особистісна відповідальність, вмотивованість на професійний успіх, задоволеність працею, сприятливі умови для саморозвитку часто виявляються ключовими детермінантами успішності. До того ж, показник психологічної стабільності переважає над показником матеріальної стабільності.

Оцінка професійної успішності викладача може ускладнюватися з огляду на співвідношення результативності педагогічної та наукової діяльності. Успішний педагог не тотожний успішному науковцю. Такої думки дотримується ряд відчизняних та зарубіжних дослідників [4; 5; 6]. Взаємозв'язок професійних ролей (колега, наставник, куратор, фасилітатор, дослідник, організатор, методист, технолог, модератор, мотиватор тощо) є складною багатофункціональною системою викладацької діяльності. Ще одним складним для оцінювання показником професійної успішності викладача є його рефлексивність як складова професійного та особистісного самовдосконалення та самоактуалізації. Варто враховувати поєднання рефлексивної компетентності з рефлексивною культурою та саморефлексією викладача.

Інноваційність також можна вважати критерієм оцінки професійної успішності, а інноваційний потенціал – певною інтегративною ознакою, що розкриває сутність творчих та інструментальних властивостей особистості. Ще більш генералізованим чинником і водночас критерієм професійної успішності слугує професійна «Я-концепція» як інтеграція особистісних та професійних якостей викладача [7].

Аналіз вищезазначених критеріїв має також враховувати співвідношення експертної (зовнішньої) оцінки та самооцінки викладача. Узагальнюючи викладене, варто підкреслити важливість застосування інтегративного підходу, що сприяє виокремленню основних критеріїв і показників оцінки професійної успішності викладача. Саме інтегративний критерій дозволить оцінювати рівень професійної успішності викладача, зважаючи на об'єктивні показники в поєднанні з суб'єктивною (особистісною) самооцінкою.

Перспективи подальших досліджень полягають у виборі психолого-діагностичного інструментарію, здатного охопити всю систему особистісних і професійних взаємодій, що дозволить представити професійну успішність викладача вищого навчального закладу як цілісну систему взаємопов'язаних та взаємообумовлених компонентів.

Список використаних джерел:

1. Климов Е. А. Пути в профессионализм (Психологический взгляд): уч. пособие / Е.А. Климов. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2003. – 320 с.
2. Аминов Н. А. Модели управления образованием и стили преподавания / Н. Аминов // Вопросы психологии. – 1994. – № 2 – С. 88-99.
3. Сингаївська І. В. Проблема оцінки професійної успішності викладача вищого навчального закладу / І.В.Сингаївська // Психологічні перспективи. – Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. – Вип. 26. – 2015. – С.264-274.
4. Арендачук И. В. Структурно-функциональная организация профессио-нализма личности в научно-педагогической деятельности / И.В. Арендачук: автореф. дис. ...канд. психол. наук. – Ярославль, 2008. – 29 с.
5. Чуракова М. В. Научно-исследовательская деятельность преподавателя как условие повышения его профессиональной компетентности / М. В. Чуракова // Вестник Южно-Уральского гос. ун-та. Сер. Соц.-гуманит. науки. – 2006. – № 17. – Вып. 7. – С. 270-273.
6. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Ю. Швалб // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 31-36.
7. Онищенко В. Професійна я-концепція як інтегральна складова ноологічної Я-концепції особистості / В. Онищенко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 3. – С. 39-50.